

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИ
АРГУМЕНТИ ЗА ПРОМОТИРАНЕ
НА ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ТЕХНОЛОГИЯ
„ПРОСОЦИАЛНОСТ В ПРЕДУЧИЛИЩНА
ВЪЗРАСТ“ КАТО ОБРАЗОВАТЕЛНА
СТРАТЕГИЯ В ДЕТСКАТА ГРАДИНА

Гергана Дянкова

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROJECTS
FOR THE PROMOTION OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGY
“PROSOCIOLOGY IN PRE-SCHOOL AGE” AS AN
EDUCATIONAL STRATEGY IN THE KINDERGARTEN

Gergana Dyankova

Abstract. This paper proposes the pedagogical technology of “Being pro-social at a pre-school age” as an innovative educational strategy. Its promotion aims to address the need to overcome the social barriers that accompany the child in his social adaptation in kindergarten. The proposed pedagogical technology provides an opportunity to identify the achieved level of pro-social development of the participants by creating conditions for complementing, expanding and upgrading the methodological tools used in the educational strategy under review.

Key words: pre-school age, pro-social behavior, verbally executive interpretations, verbal activity

1. Въведение в проблематиката

Промотирането на педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ като образователна стратегия има за цел да отговори на необходимостта от преодоляване на социалните бариери, които съпътстват детето при неговата социална адаптация в детската градина. Същевременно технологията реализира и индивидуална подкрепа във връзка с подготовката на детето за социална интеграция към съвременните реалности чрез формиране на гъвкавост и мислене в парадигмата „устойчиво развитие“. Следователно

педагогическото взаимодействие в детската градина е призвано да открие механизми за осъществяване на иновативна възпитателна практика като начален базов етап, „формиращ нагласата за непрекъснато образование“ (Иванов, Митрополитски, Балкански 2000: 324–358).

Именно в отговор на тази потребност в настоящата разработка се предлага педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ в качеството ѝ на иновативна образователна стратегия. Нейната главна цел е да стимулира формирането и развитието на всички способности на детето по силата:

- на създадените отношения с другите и със заобикалящата среда като цяло;
- на стремежа към проактивност;
- на нова (постмодерна) култура (чрез постмодерно образование) на комуникация за търсене и прилагане на знания, за развиване на жизнестойчиви отношения в социалната среда (Сергиенко 2010: 13–52).

2. Същностни характеристики и специфика на педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“

Педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ е ориентирана към предоставяне на възможности за социална активност на детето в предучилищна възраст, които съответстват на неговите интереси, ценности и потребности.

Уникулността на възпитателното взаимодействие в контекста на промотирането на концепцията за просоциалност като иновативна образователна стратегия се изразява в осигуряването на трансперсонално пространство, в което децата разполагат с условия за себепознаване (Соколов 2016: 82). Участието на детето в предучилищна възраст в педагогическото взаимодействие, базирано на концепцията за просоциалност, му предоставя възможности за включване в ситуации посредством динамиката от индивидуално-личностните към социално-общностните цели и интереси (Непомнящая 2016: 59–123).

Такова разбиране към личността на детето променя неговия статус – от обект на въздействието в субект на промяната.

Подобно интерпретиране на ефектите от прилагането на педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ позволява да се предвиди крайният резултат от апробирането ѝ в контекста на мотивацията за просоциалност, а именно – в индивидуалното съзнание на детето да се валидизира когнитивното вярване, че хората разполагат както с личностни ресурси, така и с възможности за взаимно съдействие.

Конкретизацията от дискусията около позитивните съобщения за промотиране на педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ насочва и към легитимиране на ефекта, че като образователна стратегия концепцията за просоциалност е ориентирана както към вътрешния свят, така и към външната реалност на детето. Единствено чрез търсенето на тяхното съответствие могат да станат „видими“ измеренията на конкретната социална ситуация и дори на културния контекст, както и да се формулират в преживелищния опит на детето възможните алтернативи за социално включване и интеграция. В подкрепа на това твърдение е схващането, че взаимодействието с децата е по-ефективна, ако „се отчитат техните личностно значими мотиви, актуализират се социални и познавателни мотиви за усвояване на речта, развивайки ги на основата на игрова мотивация; прилагат се комуникативни ситуации от различен тип – игрови, приказни, житейски, ситуации на сътрудничество с връстниците в съвместната продуктивна и познавателна дейност“ (Балабанова 2016: 244).

Важно е и обсъждането на обстоятелството, че в резултат от промотиране на педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ психосоциалните промени, настъпващи у детето, следват логиката „от вътре на вън“, т.е. – от разбирането към поведението (Славская 2018: 73–108).

В перспективата на съответния модел и чрез педагогическите си умения за словесна действеност детският учител интерпретира съвместно с детската група проблемни ситуации (случки, приказки, притчи) и на тази база формулира обобщения и заключения, гарантиращи етиката на характера и културата за просоциално поведение.

По този начин при всеки следващ образователен епизод от прилагането на педагогическата технология „Просоциалност в пред-

училищна възраст“ се осигурява възможност за идентифициране на достигнатото ниво на просоциално развитие на участниците и съответно се създават условия за допълване, разширяване и надграждане на използвания методологически инструментариум в разглежданата образователна стратегия.

Следващ момент, фокусиращ вниманието върху позитивите от технологичното промотиране на концепцията за просоциалност, е към актуалните тенденции на предучилищната възраст. Тя обхваща етап от жизненото развитие, при който емоционалните преживявания опосредстват осмислянето и интернализирането на социалната действителност (Молерг, Съблом 2006: 43–65).

Имаме предвид и откроената от Д. Димитров зависимост, че процесите, свързани с „формирането и изменението на отношенията, се осъществяват покомпонентно и взаимосвързано чрез: класификацията на събитията; асоциативното обединяване на емоциите с представите, съпоставката със социалните норми или груповите ценности“ (Димитров 2012: 71).

Промотирането на визираната технология потвърждава методологическия замисъл, че педагогическото взаимодействие в детската градина е винаги предпоставено от работата със структурните нива на идентичността в етапа на предучилищната възраст. В действителност сложният път на развитие и израстване на детето се проявява като „диалектическа и обективна организация, когато индивидът започва да разбира както своята индивидуалност, така и членството си в социалната общност, когато може да мисли, чувства и действа в по-голяма степен на човешко, а не на лично (его защитно ниво“ (Дерменджиева 2011: 45).

Отвъд тези общи основания преките наблюдения върху психосоциалното развитие през предучилищното детство констатираат, че поради своята сложност, необратимост и интензивност изграждането на основните равнища на личността е винаги комплициран психосоциален процес (Гофман 2000: 47–83).

В описания модел пътят на индивидуално-личностни промени у детето в предучилищната възраст изразява съдържателните аспекти на динамиката на развитие в следната двукомпонентна последователност:

- от егоцентризъм през индивидуализация към интеграция;
- от приемане на себе си към приемане на другите.

Представените аргументи относно промотирането на педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ предполагат следните по-значими обобщения:

1. Периодът на предучилищната възраст е важният етап за мотивиране към просоциално поведение.

2. Детето в предучилищна възраст претърпява редица физически, емоционални и социални промени, които при добре организирани възпитателни взаимодействия повишават чувствителността към стимулите на социалната среда.

3. Принципно процесите на социална интеграция стартират по-рано във възрастов аспект (в семейството), но посредством прилагането на концепцията за просоциалност в детската градина могат да се разгърнат уменията за просоциална активност и по този начин да се осъществи безконфликтен преход от първичната към вторичната социализация на детето.

4. Детският учител като професионалист е водеща фигура и изброените акценти относно психосоциалната динамика в развитието на детето в предучилищна възраст са фактически негови задачи, чрез чието решаване той трябва да подпомага родителите и другите възрастни във взаимоотношенията им с детето. Това се отнася и за отношенията на детето с неговите връстници в групата.

5. Стимулирането на началната личностна автономия и запознаването с правилата и нормите на социума в етапа на предучилищната възраст се разполагат в рамката на взаимодействието между детето и актуалната за него социална среда в детската градина (Суботский, Чеснокова 2018: 18–34).

Настоящата образователна стратегия е продиктувана от намерението за внедряване в педагогическата среда на детската градина на практики за просоциално развитие, разпределени тематично в съдържателни ядра, които поради своята целесъобразност в предлаганата педагогическа технология се означават с термина „просоциални ядра“.

Просоциалните ядра тематично са подчинени на следните социални компетентности: „От различие към равенство“; „От конку-

ренция към заедност“; „От дистанция към близост“; „От аз към другия“; „От мен към нас“; „От получаване към даване“.

На методологическо равнище педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ е ориентирана към развиване на умения за социална компетентност у детето в предучилищна възраст чрез стимулиране на мотивацията за просоциалност при словесно-изпълнителски интерпретации на притчи.

Прилагането на образователния потенциал на притчите като лиро-епически жанр в детската градина не е често срещано явление. Детерминиращите ефекти на словесната изява на учителя върху педагогическото взаимодействие в условията на предучилищното образование са основание за избор на притчата като основно методическо средство в предлаганата педагогическа технология.

Като образователно средство работата с притчи се осъществява посредством словесно-изпълнителски дейности и умения на детския учител за интерпретиране на литературна творба в живо слово. В тази посока словесно-изпълнителските интерпретации на притчи притежават онзи образователен потенциал, чрез който се постига актуализиране и надграждане на тяснопрофилираната професионална подготовка на учителя с метапедагогически умения за въздействаща словесна изява (умения за словесна действеност), стимулираща социалната компетентност на детето в предучилищна възраст.

Методологически педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ се базира и на обособилия се паралел между емоционалната същност на социалните взаимоотношения и мотивацията на детето за себеосъществяване в среда, която има определен личностен смисъл, в контекста на концепта „просоциалност“. Съобразно тази постановка в своите концептуални аспекти педагогическата технология има за фокус следните централни области на работа с децата по посока формирането на мотивация за просоциалност в съответните просоциални ядра:

- 1) Увереност;
- 2) Положителна самооценка;
- 3) Устойчивост на личността;
- 4) Връзка със значими други;
- 5) Принадлежност;

6) Емоционална сигурност;

7) Себеуважение.

В педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ основната форма на педагогическо взаимодействие е груповата работа. Изборът на груповата форма за провеждане на визираната образователна стратегия се основа на нейните две основни функции: (1) прагматична и (2) аксиологична.

Чрез прагматичната функция на работата в група се разгръща важният за мотивацията за просоциалност механизъм на промяна „от вън на вътре“, резултат от диалектиката между идентификацията чрез другите и себеидентификацията.

Чрез аксиологичната функция на работата в група се развиват нагласи за конструктивност и преодоляване на съперничеството при междуличностното взаимодействие.

Груповите дейности се основават на феномена „групова динамика“, който предразполага децата по непринуден начин да формират и развиват умения за сътрудничество и да научават, че освен индивидуалния ресурс значение за успеха в дадена ситуация придобива и умението за социално обединяване на разнообразните таланти и взаимното доизграждане на силните страни.

Предлаганата педагогическа технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ реализира своите психолого-педагогически цели съобразно подхода „учене в ситуация“. Постига се необходимото съответствие предвид липсата на достатъчно социален опит у децата в предучилищна възраст и съобразно присъщата им импулсивност и спонтанност в поведението. За повечето от тях все още е много трудно, а „често и невъзможно, да подчинят собствените си мотиви на поведение и действие на определените в детската градина цели и дейности“ (Тасевска 2011: 17).

Подходът „учене в ситуация“ се прилага в условията на педагогическото взаимодействие в детската градина и се базира на целесъобразно разгърнати ситуации, които са наситени с преживявания, с действия, с различен тип активност. Децата от групата се включват в реални или въображаеми ситуации, които по своите параметри и наратив съставляват достатъчно правдоподобно пресъздаване на действителна случка или събитие.

Пресъздаването и преживяването на включените в образователната стратегия ситуации осигурява на педагогическото взаимодействие образователни ефекти, насочени към придобиването на просоциален опит в следния контекст:

- от грешката към опита;
- от еднообразие към разнообразие;
- от осъждане към разбиране;
- от безразличие към загриженост;
- от колебание към решение;
- от враждебност към доброжелателност.
- от пасивност към активност;
- от конкуренция към сътрудничество;
- от отхвърляне към приемане;
- от разединяване към обединяване;
- от мълчание към споделяне;
- от егоизъм към алтруизъм.

По този начин се дава смисъл на концепта „просоциалност“, а предизвиканите динамики на емоционалните преживявания у децата им позволяват по пътя на саморефлексията да видят себе си и мястото си в групата сред връстниците.

Следвайки принципа за въвеждане на житейската правдоподобност в педагогическите ситуации в детската градина, предлаганата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ се обвързва с намерението да се формира концептът „просоциалност“ в условията на педагогическото взаимодействие, като се актуализират в индивидуалното и груповото съзнание ценности за взаимно съдействие, реализирани чрез словесно-изпълнителските интерпретации на притчи. На тази конкретика се подчиняват цялостната организация, подготовката и осъществяването на творческия процес при прилагане на педагогическата технология.

Избраният подход „учене в ситуация“ за прилагане на педагогическата технология „Просоциалност в детската градина“ се структурира в следния методологически алгоритъм:

- Стъпка 1. Преживей.
- Стъпка 2. Сподели.
- Стъпка 3. Обсъди.

Стъпка 4. Обобщава.

Стъпка 5. Приложи.

Опитът показва, че гореизложените алгоритми от организационни стъпки на предлаганата педагогическа технология намалява своята ефективност, ако:

1. При провеждането на груповата работа се „реализира“ само отделна стъпка (например Стъпка 1. Преживей.).

2. След провеждане на отделната алгоритмична стъпка не се спазва изискването за последователно обобщаване на опита, за да се стимулира мотивацията за просоциалност (например Стъпка 2. Сподели.).

3. В отработването на алгоритъма в Стъпка 3 и Стъпка 4 се пренебрегнат възможности за оценка на преживяното.

4. След Стъпка 5 не се проведе дискусия за взимане на решение и за предприемане на последващи действия.

Избягването на описаните рискове, отнемащи от образователната ефективност на педагогическата технология, е предпоставка за системно, последователно осъществяване на методологическия алгоритъм в неговата цялост от Стъпка 1 до Стъпка 5, и обратно, с оглед постигането на цикличност при формирането на мотивацията за просоциалност.

Ефективността на работата с притчи се предпоставя от наличието на следните условия за:

– създаване на подходяща работна атмосфера за словесно-изпълнителска активност и мотивация за включване в конкретните задачи;

– активно споделяне на ситуации от всекидневието на децата;

– спонтанни дискусии;

– справедливост и равен шанс при разпределението на участието на децата в конкретните дейности.

3. Заключение

Откритият по-горе потенциал и логиката на разсъжденията относно целесъобразността и значимостта от промотиране на педагогическата технология „Просоциалност в предучилищна възраст“ разкриват предимствата ѝ като образователна стратегия.

Тя оползотворява своето предназначение чрез насищане на взаимодействието със ситуации, в които уменията за словесно общуване на учителя предизвикват емоционални преживявания, трансформиращи водещите чувства и емоции в истинско знание за действителността, основано на опита от контакта с другите и усвоено в защитеното пространство на детската градина.

БИБЛИОГРАФИЯ BIBLIOGRAPHY

1. **Балабанова, М.** (2016) Комуникативни аспекти на словесно-творческата дейност в детската градина. // *Детската градина и началното училище – два свята на детството*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 230–244. // **Balabanova, M.** (2016) Komunikativni aspekti na slovesno-tvorcheskata deynost v detskata gradina. // *Detskata gradina i nachalno uchilishte – dva svyata na detstvoto*. Blagoevgrad: UI „Neofit Rilski“, 230–244.
2. **Гофман, Ъ.** (2000) Представянето на Аз-а във всекидневието. София. // **Gofman, A.** (2000) Predstavyaneto na Az-a vav vsekidneviето. Sofia.
3. **Дерменджиева, С.** (2018) Емоционалните кризи в предучилищна възраст и изследователски подход за тяхното преодоляване. // *Съвременни тенденции в предучилищното възпитание*. Сандански, 45–53. // **Dermen-dzhieva, S.** (2018) Emotsionalnite krizi v preduchilishтна vazrast i izsledovatelски podhod za tyahното preodolyavane. // *Savremenni tendentsii v preduchilishhtното vazpitanie*. Sandanski, 45–53.
4. **Димитров, Д.** (2012) Обогаляващо педагогическо взаимодействие в предучилищна възраст. София: Изкуства. // **Dimitrov, D.** (2012) Obogatyavashto pedagogichеско vzaimodeystvie v preduchilishhtna vazrast. Sofia: Izkustva.
5. **Иванов, И., Л. Митрополитски, П. Балкански** (2000) Методология на съвременното образование. София. // **Ivanov, I., L. Mitropolitски, P. Balkanski** (2000) Metodologia na savremennoto obrazovanie. Sofia.
6. **Молерг, Щ., М. Съблом** (2006) Фокусирано към решения образование, София: УИ „Св. Климент Охридски“. // **Molerg, Sht., M. Syoblom** (2006) Fokusirano kam reshenia obrazovanie, Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“.
7. **Непомнящая, Н.** (2010) Ценностность как личностное основание. Москва–Воронеж. // **Nepomnyashtaya, N.** (2010) Tsennostnosty как lichnostnoe osnovanie. Moskva–Voronezh.
8. **Сергиенко, Е.** (2016) От когнитивной психологий к психология субъекта. // *Психологический журнал*, т. 28, №4, 18–35. // **Sergienko, E.** (2016)

От kognitivnoy psihologiy k psihologiya subyekta. // *Psihologicheskiy zhurnal*, t. 28, №4, 18–35.

9. **Соколов, З.** (2016) Екзистенциалните структури на личността. София. // **Sokolov, Z.** (2016) Ekzistentsialnite strukturi na lichnostta. Sofia.

10. **Славская, А.** (2018) Личность как субъект интерпретаций. Дубна. // **Slavskaya, A.** (2018) Lichnosty kak subekt interpretatsiy. Dubna.

11. **Суботский, Е., О. Чеснокова** (2018) Диалогическое общение в образованиях: мифы и реальность. // *Вопросы педагогики*. Москва, кн. 8, 24–41. // **Subotskiy, E., O. Chesnokova** (2018) Dialogicheskoe obshtenie v obrazovanii: mifi i realynost. // *Voprosi pedagogiki*. Moskva, kn. 8, 24–41.

12. **Тасевска, Д.** (2011) Как да работим с агресивни деца. Малки книжки в помощ на детския учител. София: РААБЕ България. // **Tasevska, D.** (2011) Kak da rabotim s agresivni detsa. Malki knizhki v pomosht na detskia uchitel. Sofia: RAABE Bgaria.

13. **Янакиева, Е.** (2014) Детское счастье как педагогическая ценность. // *Наука. Мысль: электронный периодический журнал*: <https://cyberleninka.ru/article/n/detskoe-schastie-kak-pedagogicheskaya-tsennost-1>. // **Yanakiyeva, E.** (2014) Detskoe schastie kak pedagogicheskaya tsennosty. // *Nauka. Mysly: elektronny periodicheskiy zhurnal*: <https://cyberleninka.ru/article/n/detskoe-schastie-kak-pedagogicheskaya-tsennost-1>.